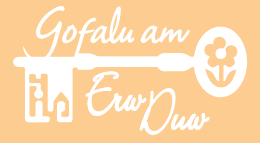

5. Cacwn a Gwenyn Eraill, Gwenyn Meirch a Morgrug

Mae'r daflen hon yn rhoi gwybodaeth am gacwn, gwenyn meirch a morgrug; ein partneriaeth i'w hybu a chanllawiau ar sut mae rheoli safle claddu er eu lles.

Mae cacwn yn grŵp pwysig i Gofalu am Erw Duw.

Mae cacwn angen help oherwydd eu bod wedi dirywio yn y DU gan ein bod wedi colli blodau'n gyffredinol o'n tirlun. Fel rheol, mae gan safleoedd claddu dri pheth y mae cacwn eu hangen i oroesi – bwyd, cysgod a safleoedd nythu.

Rydym yn gweithio gyda'r Ymddiriedolaeth Gwarchod Cacwn er mwyn annog cacwn mewn safleoedd claddu.

ADNABOD EICH CACWN

Mae cacwn yn fwy, gyda mwy o flew, na gwenyn eraill, ac felly maent yn gweddu'n dda i'n hinsawdd ni. Maent yn bryfed cymdeithasol ac yn byw mewn nythod o hyd at 400 o unigolion, yn cael eu rheoli gan frenhines. Yn

wahanol i wenynd mêl, nid ydynt yn heidio, nid ydynt yn ffyrnig (er fe all y frenhines eich pigo), a dim ond am flwyddyn mae nyth yn para.

Cylch bywyd cacynen

Ar ddechrau'r gwanwyn daw'r frenhines allan o'i chyfnod gaeafgyssu i fwydo ar baill a neithdar o blanhigion sy'n blodeuo'n gynnar. Mae'n chwilio am dwll sych ar y ddaear neu oddi tano, fel twll llygoden gota neu waelod twmpath o laswellt bras. Mae'n gwneud nyth.

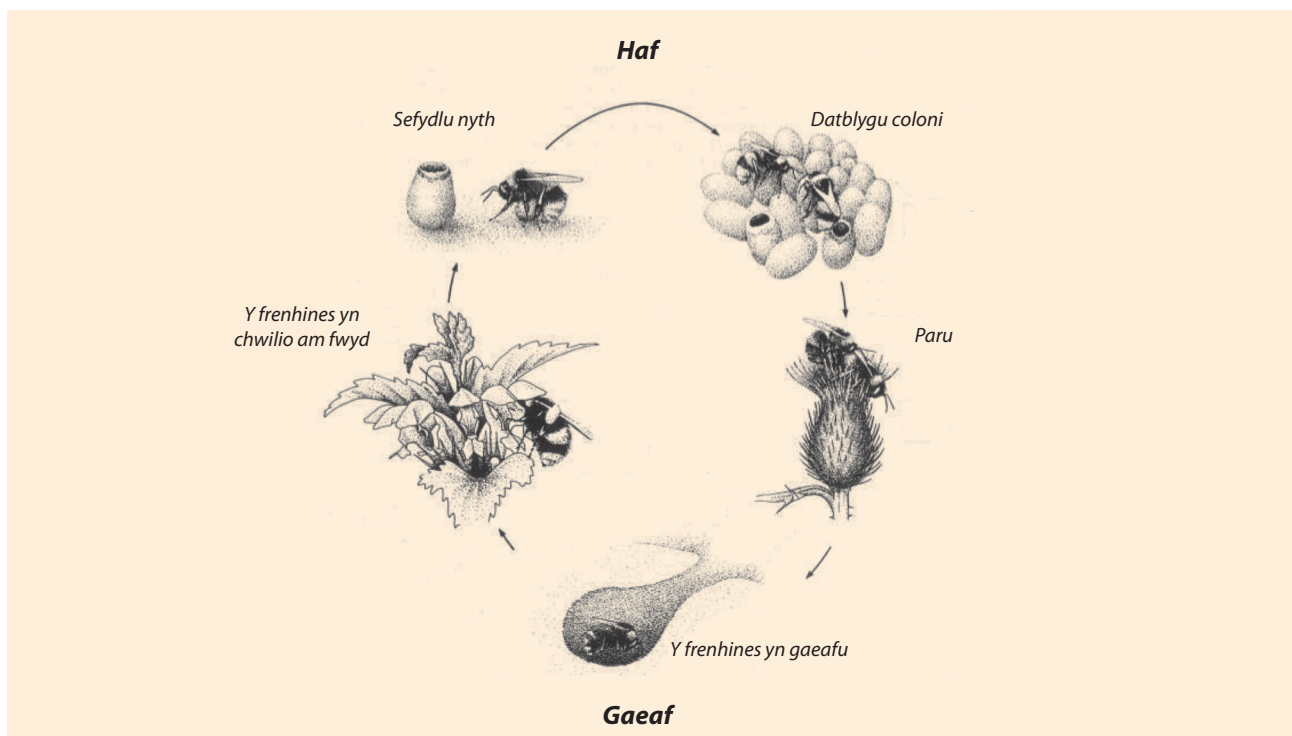

Briallu Mair sawrus

Mae pelen o baill, mewn pot mêl cwyrog maint gwniadur, yn cael ei lenwi gyda neithdar ac mae wyau'n cael eu dodwy ynddo, ac mae cylch bywyd yr haf yn dechrau.

Mae cacwn yn hanfodol ar gyfer peillio ein planhigion. Maent hefyd yn brysur mewn tywydd oerach. Y wenynden gyntaf welwch chi yn y gwanwyn, a'r olaf yn yr hydref, fydd cacynen fwy na thebyg.

Ceir 24 rhywogaeth o gacwn brodorol ym Mhrydain, gydag 8 i'w gweld yn eang iawn. Gellir eu hadnabod yn gymharol hawdd gyda llyfr neu siart. Edrychwch yng ngwefan yr Ymddiriedolaeth Cadwraeth Cacwn neu siart plygu'r Cyngor Astudiaethau Maes ar gacwn.

5. Cacwn a Gwenyn Eraill, Gwenyn Meirch a Morgrug

ADNABOD GWENYN ERAILL, GWENYN MEIRCH a MORGRUG

Ceir mwy na 250 o rywogaethau o wenyn yn y DU i gyd ac mae 90% o'r rhain yn wenyn ar eu pen eu hunain. Nid yw'r rhain yn nythu gyda'i gilydd ac maent i'w canfod mewn tyllau, craciau neu gilfachau bychain, mewn ardaloedd o bridd noeth yn aml. Edrychwch mewn waliau cerrig, oherwydd efallai eu bod yn cynnwys saerwenyn, ac mewn hen gregyn malwod hefyd! Fel cacwn a gwenyn mêl, maent yn beillwyr pwysig.

Gall gwenyn meirch fod yn gymdeithasol neu ar eu pen eu hunain.

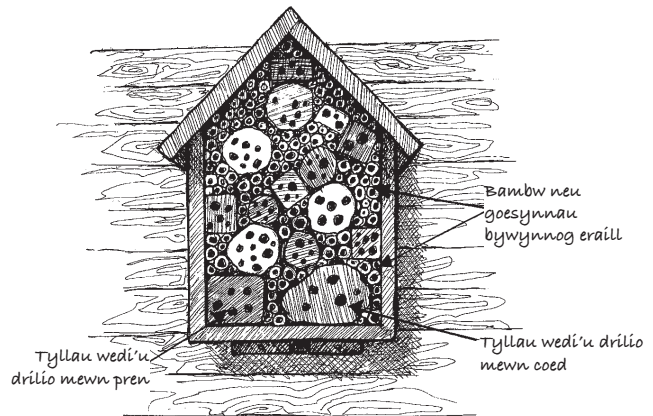
Mae gwenyn meirch cymdeithasol yn tueddu i wneud nyth o ffibrau coed sy'n cael eu cnoi a'u gwneud yn rhyw fath o bapur. Mae gan wenyn meirch unigol amrywiaeth o arferion nythu, gan gynnwys gwneud celloedd mwd ar frigau neu waliau neu ddefnyddio tyllau bychain. Mae gwenyn meirch yn tueddu i fod yn barasitig, gan ddodwy wyau yng nghorff rhywogaeth arall, pryf arall yn aml. Mae gwenyn meirch yn bwysig ar gyfer rheoli niferoedd y rhywogaethau hyn, sy'n gallu bod yn blâu yn aml iawn.

Mae morgrug yn sborionwyr ar bryfed a chyrrff marw, ac maent hefyd yn fwyd i amrywiaeth o anifeiliaid eraill. Mae morgrug yn byw gyda'i gilydd ac mae rhai rhywogaethau'n creu twmpathau morgrug sydd i'w canfod yn aml mewn hen laswelltir nad oes neb wedi tarfu arno, fel safleoedd claddu. Mae twmpathau morgrug yn cael eu gwneud gan forgrug melyn y ddôl, rhywogaeth ddiniwed iawn.

Twmpathau morgrug

Gall y rhain fod yn hen iawn, a hyd at fetr o uchder. Maent yn arwydd o hen laswelltir nad oes neb wedi tarfu arno. Top y coloni yw'r darn uwch ben y ddaear, gyda chyfres o orielau'n ymestyn o dan y ddaear. Mae'r orielau hyn yn cael eu cynnal a'u cadw gan forgrug arbenigol, sef y gweithwyr, sy'n eu llenwi gydag affidau. Mae'r affidau'n bwydo ar wreiddiau planhigion. Yna mae'r gweithwyr yn "godro'r" affidau o'u cawod fêl.

Mae twmpathau morgrug yn gynnes gyda phridd rhydd ac mae ganddynt blanhigion penodol yn tyfu arnynt. Maent yn safleoedd bwydo da ar gyfer adar ac anifeiliaid eraill. Mae'r gnozell werdd yn bwydo ar

forgrug yn bennaf.

HELPU CACWN, GWENYN, GWENYN MEIRCH a MORGRUG

Mae gwenyn a gwenyn meirch yn cael eu camgymryd am ei gilydd yn aml. Ychydig iawn o rywogaethau sy'n achosi niwsans ond maent i gyd yn edrych yn gymharol debyg.

Os byddwch yn cael problem gyda gwenyn meirch, gofynnwch am gyngor i adnabod y rhai cywir cyn gweithredu mewn unrhyw ffordd.

Bwyd a chysgod

- Gadewch ardaloedd o laswellt tal a thwmpathog. Gall y glaswellt trwchus yma, a thyllau llygod a llygod cota, ddod yn safleoedd nythu i gacwn.
- Darparwch amrywiaeth o flodau sy'n cynhyrchu neithdar drwy gydol y flwyddyn. Yn ddelfrydol, bydd y rhain yn flodau gwylt brodorol.
- Mae tomenni compost a phentyrrau o goed ble ceir digon o lonydd yn safleoedd nythu a gaeafgysgu ar gyfer cacwn.
- Gwnewch westy gwenyn! (edrychwch ar daflen A8, Helpu Bywyd Gwylt). Mae bwndeli o goesynnau gwag mewn llwyn heulog yn darparu safleoedd ar gyfer gwenyn unigol.
- Cofiwch warchod unrhyw dwmpathau morgrug rhag difrod. Mae'n rhaid iddynt fod mewn haul llawn felly cofiwch eu cadw'n glir o gysgod coed, mieri neu lwyni.

Cysylltiadau defnyddiol

Yr Ymddiriedolaeth ar gyfer Cadwraeth Cacwn, www.bumblebeeconservation.org

Buglife, www.buglife.org.uk

Darllen defnyddiol

Guide to bees of Britain – siart plygu'r Cyngor Astudiaethau Maes

Morgrug melyn y ddôl